

นิทาน

โดย ไพโรจน์ กระจ่างพร

chan2.obec.go.th/wattungpelschool

นิทาน

ความหมายของนิทาน

สมศักดิ์ ปรีประธม (2542 , อ้างถึงในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1 . 2550) ได้ให้ความหมายของนิทานว่า หมายถึง

1. เป็นเรื่องที่ผูกขึ้น
2. เป็นเรื่องเล่าที่เล่าจาเป็นสื่อในการถ่ายทอด หรือเขียนทำนองการเล่าด้วยปากเปล่า
3. เป็นบทประพันธ์ที่มีลีลา การเล่าด้วยวาจา และเล่าอย่างเป็นกันเอง
4. เป็นเรื่องเล่าที่จุดประสงค์หลัก เพื่อความบันเทิงใจ มีสิ่งสอนใจเป็นจุดประสงค์รอง

เกริก ชูพันธ์ (2543 , อ้างถึงในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1. 2550) ได้ให้ความหมายของนิทานว่าหมายถึง เรื่องราวที่มีประสบการณ์ หรือผู้ใหญ่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณที่เกี่ยวข้องกับชีวิตหรือสิ่งแวดล้อม เป็นการผูกเรื่องขึ้น เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสนุกสนาน ตลอดจนแทรกแนวคิดเพื่อให้เด็กนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ (2550 : ออนไลน์) ได้ให้ความหมายของนิทานว่า หมายถึง เรื่องราวหรือประสบการณ์ ที่อุรอบตัวนำเสนอ โดยการเล่า หรือใช้หนังสือแทนหนังสือนิทาน หรือใช้หุ่นประเภทต่างๆ แสดงประกอบการเล่าเรื่อง

Nation channel (2552) ได้กล่าวว่านิทาน หมายถึง ภาษา ภาพ หรือตัวหนังสือที่บอกเรื่องราวของเรื่องส่วนมากจะเป็นเรื่องสนุก ตื่นเต้น

สรุพนิทาน หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาโดยมีจุดประสงค์ให้ผู้ฟังได้รับความเพลิดเพลินและได้รับแนวคิดในการนำไปใช้ในการดำรงชีวิต

ประเภทนิทาน

หนังสือนิทานสามารถแบ่งได้หลายลักษณะ เช่น แบ่งตามรูปแบบ แบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย และแบ่งตามเนื้อหา สำหรับนิทานสำหรับเด็ก แบ่งออกเป็น 5 ประเภท (วรรณิ ศิริสุนทร. 2542 : 13-15, อ้างถึงในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1 2550) ได้แก่

1. นิทานพื้นบ้าน (Folk Tales)
 - 1.1 นิทานเกี่ยวกับเด็กพื้นบ้าน (Talking Tales)
 - 1.2 นิทานไม่รู้จบ (Commutative Tales)
 - 1.3 นิทานขบขัน (The Drools or Humurou Tales)
 - 1.4 นิทานอธิบายเหตุ (Pourquoi Stories or Tales Tell Why) มีเรื่องเพื่ออธิบายหรือตอบคำถามของเด็กๆ ว่า “ทำไม” ทำไมกระต่ายจึงหางสั้น ทำไมน้ำทะเลจึงเค็ม
 - 1.5 เทพนิยาย (Fairy Tales) เป็นละครที่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หรือเป็นผู้วิเศษสามารถทำสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปทำไม่ได้

2. นิทานสอนคติธรรม (Fairy Tales) เป็นเรื่องสั้นๆ ที่ตัวละครมีทั้งคน และสัตว์ มีโครงเรื่องง่ายๆ ใช้บทเรียนที่สอนใจ เช่น นิทานอีสป (Aesop's Fables) นิทานประเภทนี้จะรวมนิทานเทียบสุภาษิต และนิทานชาดกไว้ด้วย

3. เทพปกรณัม (Myth) เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์ และเรื่องราวในบรรณกาล เกี่ยวกับพื้นโลก พฤติกรรมของมนุษย์ที่เทพเจ้าเป็นผู้ควบคุมปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

4. महाकाव्यและนิทานวีรบุรุษ (Epic and Hero Tales) กล่าวถึงเทพปกรณัมต่างกันว่าตัวละครนิทานประเภทนี้มนุษย์ไม่ใช่เทพเจ้า มีการกระทำที่กล้าหาญ พินฝ่าอุปสรรคและประสบผลสำเร็จในที่สุด

5. หนังสือภาพที่เป็นเรื่องอ่านสมัยใหม่ สำหรับเด็กที่มีตัวเอกเป็นสัตว์ (Animal Stories)

สรุป นิทานสำหรับเด็กสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน นิทานสอนคติธรรม เทพปกรณัม มหาकाव्यและนิทานวีรบุรุษและหนังสือภาพ

กิจกรรมการเล่านิทาน

การจัดกิจกรรมให้เด็กปฐมวัย ได้รับรู้เรื่องราวของนิทานจะใช้วิธีการเล่า โดยใช้หนังสือภาพ หนังสือนิทาน หุ่นต่างๆ เช่น หุ่นมือ หุ่นถุง หุ่นนิ้วมือ หุ่นชัก หรือแสดงท่าประกอบการเล่าเรื่องให้เด็กฟัง จัดให้มีการสนทนาโต้ตอบ อภิปราย ชักถาม แสดงความคิดเห็น นอกจากนั้น นิทานยังช่วยให้เด็กได้แสดงออกทางประกอบเรื่องราว การจัดกิจกรรมการเล่านิทานอาจเป็นกิจกรรมแทรกในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามตารางเรียน หรืออาจแยกออกมาจัดโดยเฉพาะซึ่งมีวัตถุประสงค์ รูปแบบการเล่านิทาน องค์ประกอบการเล่านิทาน และการประเมินผล มีดังนี้ (กิจกรรมเสริมประสบการณ์.2550)

การจัดกิจกรรมให้เด็กปฐมวัย

1. วัตถุประสงค์

1.1 โดยธรรมชาติของเด็กชอบฟังนิทานมาก กิจกรรมการเล่านิทานจึงสนองความต้องการทางธรรมชาติของเด็ก

1.2 เพื่อให้เด็กผ่อนคลายอารมณ์เครียด สนุกสนานเพลิดเพลิน

1.3 ยืดช่วงความสนใจ ฝึกสมาธิ ฝึกด้านการฟัง

1.4 ส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์

1.5 เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัย

1.6 เพื่อส่งเสริมทักษะด้านสังคม

1.7 เพื่อส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

2. รูปแบบการเล่านิทาน

2.1 อ่านจากหนังสือนิทานโดยตรง

2.2 ใช้หุ่นต่างๆ เช่น หุ่นมือ หุ่นถุง หุ่นนิ้วมือ หุ่นชัก

2.3 ใช้แผ่นภาพประกอบหรือใช้ภาพพลิก

2.4 ใช้แผ่นป้ายผ้าสำลีประกอบ

2.5 ใช้ท่าทาง สีหน้า แววตา และน้ำเสียงประกอบการเล่า

2.6 ใช้วาดภาพบนกระดานให้เด็กคอยติดตามสถานการณ์ของเรื่อง

3. องค์ประกอบการเล่านิทาน

การเล่านิทานเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ครูหรือผู้เลี้ยงดูเด็กแต่ละคนจะมีความถนัดและความสามารถในการเล่านิทานต่างกัน การศึกษาองค์ประกอบการเล่านิทานจะช่วยให้การเล่านิทานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งองค์ประกอบการเล่านิทานมีดังนี้

3.1 เนื้อเรื่อง ผู้เลี้ยงดูเด็กควรเลือกเนื้อเรื่องที่เหมาะสมกับวัย ไม่สั้นหรือยาวเกินไป แต่อยู่ในระหว่างช่วงความสนใจของเด็ก ผู้เลี้ยงดูเด็กควรจะจำเนื้อเรื่องที่เล่าได้ดี

3.2 เสียงควรจะให้เด็กทั้งหมดได้ยินอย่างชัดเจน แต่ก็ไม่จำเป็นต้องตะโกน ขณะที่เล่านิทานระดับเสียง จังหวะพูดต้องถูกต้อง ใสความรู้สึกลงไปด้วย มีระดับเสียงสูง - ต่ำ หากให้ดี ผู้เลี้ยงดูเด็กควรจะทำเสียงต่างๆ ตามลักษณะของตัวละคร เช่น เสียงเด็ก เสียงคนแก่ เสียงผู้ชาย เสียงผู้หญิง เสียงสัตว์

3.3 ท่าทาง เป็นสิ่งที่ผู้เลี้ยงดูเด็กควรจะใช้บ้างเป็นบางโอกาส หรืออาจจะใช้ท่าทางให้เด็กคิดและทายว่าผู้เลี้ยงดูเด็กกำลังแสดงท่าทางอะไร

3.4 จังหวะ จังหวะของการพูดเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้นิทานน่าสนใจมากขึ้น ผู้เลี้ยงดูเด็กจึงควรฝึกฝนเรียนรู้จังหวะในการเล่าโดยศึกษาทำความเข้าใจกับนิทานเรื่องนั้นเป็นอย่างดีเสียก่อนที่จะนำมาเล่า ผู้เลี้ยงดูเด็ก ควรจะมองสบตาเด็กทุกคนขณะที่เล่านิทาน

3.5 อารมณ์ ในขณะที่เล่านิทานผู้เลี้ยงดูเด็กควรจะให้เด็กเห็นและเข้าใจถึงความรู้สึกและอารมณ์ของผู้เล่า เช่น อารมณ์ที่ตื่นเต้น อารมณ์รื่นเริง อารมณ์โกรธ หรืออารมณ์เศร้า เป็นต้น เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนา วุฒิภาวะทางอารมณ์

3.6 ข้อตกลง ก่อนจะฟังนิทาน ควรสร้างข้อตกลงก่อน เช่น เด็กๆ ควรนั่งอยู่กับที่ ไม่พูดแทรก ขณะที่ฟังนิทาน เป็นต้น แต่การสร้างข้อตกลงนี้ไม่ควรเป็นการบังคับจนเด็กรู้สึกอึดอัด ซึ่งแทนที่เด็กจะมีความสุขจากการฟังนิทาน กลับกลายเป็นความทุกข์

3.7 เวลา ในการเล่านิทานผู้เลี้ยงดูเด็ก ควรคำนึงถึงช่วงอายุและความสนใจของเด็ก อาทิ เด็กอายุ 5-6 ปี ช่วงความสนใจประมาณ 12-15 นาที ผู้เลี้ยงดูเด็กจึงไม่ควรใช้เวลาในการเล่านิทานมากเกินไป หรืออาจจะสังเกตขณะที่กำลังเล่านิทาน หากเด็กส่วนใหญ่เริ่มไม่อยู่นิ่ง ไม่สนใจฟัง ผู้เลี้ยงดูเด็กควรจะหยุดการเล่า และให้เด็กเปลี่ยนกิจกรรมอื่นต่อไป

3.8 สถานที่ ควรเป็นสถานที่ที่เงียบสงบสบาย สะอาด ผู้เลี้ยงดูเด็กอาจพาเด็กไปนั่งฟังนิทานใต้ต้นไม้ใหญ่ภายในบริเวณศูนย์ ให้เด็กนั่งสบายๆ ไม่บังคับให้เด็กนั่งตามที่ผู้เลี้ยงดูเด็กอยากให้นั่ง

3.9 การเลือกนิทาน นิทานจะมีหลายประเภทควรเลือกให้เหมาะสมกับความต้องการและธรรมชาติของเด็กด้วย ในการเลือกนิทานควรพิจารณาจาก วัยของเด็ก ว่าเด็กมีความสนใจชอบฟังนิทานประเภทใด ความยาวของนิทานควรเหมาะสมกับช่วงความสนใจ – เนื้อหาสาระ พิจารณาว่าสอดคล้องข้อคิดปลูกฝังคุณธรรม และมีคำมาน้อยเพียงใด โดยคำนึง ลักษณะของตัวละครว่ามีลักษณะและพฤติกรรมที่

ใกล้เคียงกับเด็ก ประเภทของนิทานที่ไม่ควรนำมาเล่าให้เด็กฟัง เช่น ที่มีความยาว เดินเรื่องช้า มีรายละเอียดมาก นิทานที่น่ากลัว หรือมีการเทศนาสั่งสอนมากเกินไป หรือนิทานที่แฝงด้วยปรัชญา ความคิดที่ยาวเกินไปสำหรับเด็ก – รูปภาพประกอบ พิจารณาว่ารูปภาพประกอบในนิทานมีสีสันสวยงาม มีขนาดพอเหมาะ ไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป ภาพชัดเจน

4. วิธีการเล่านิทานโดยใช้หนังสือนิทานให้มีประสิทธิภาพ มีดังนี้ (นารี พุฒสุข, 2552)

4.1 ครูควรแนะนำหนังสือนิทานให้นักเรียนรู้จัก

4.2 ครูอ่านนิทานให้นักเรียนฟัง โดยไม่มีการสอดแทรกจากนักเรียน 1 จบแล้วจึงอ่านนิทานอีกครั้งพร้อมสนทนาและตอบคำถาม

4.3 ครูควรให้นักเรียนได้อ่านนิทานตามครู หลังจากการฟังและสนทนา

4.4 ครูควรให้นักเรียนเล่าเรื่องย้อนกลับ พร้อมแสดงบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทาน

5. การประเมินผล ในการประเมินผล ผู้เลี้ยงดูเด็กควรจะต้องสังเกตว่าเด็กนั้นมีความสนใจติดตามเรื่องตลอดหรือไม่ มีการตอบสนองหรือไม่ เช่น เด็กสนใจเข้าร่วมกิจกรรม มีการสนทนาซักถามแสดงข้อคิดเห็น กล่าวแสดงออก รวมทั้งเด็กเข้าใจภาษาที่ใช้เล่าหรือไม่ กิจกรรมเพลงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ผู้ดูแลเด็กจึงควรเปิดโอกาสให้เด็กผลิตเพลงต่อการฟังเพลงหรือร้องเพลง หากในระยะแรกๆ เด็กยังไม่พร้อมที่จะร้องเพลงสนใจเพียงการฟังเพลงก็ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ฟัง ผู้เลี้ยงดูเด็กอาจจะร้องหรือเปิดเพลงจากวิทยุ จากเทปให้เด็กฟังหรือร้อง รวมทั้งแสดงท่าทางประกอบไปตามจังหวะของเพลง ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้บริหารร่างกายตามธรรมชาติ ได้พักผ่อนอารมณ์ หรือผ่อนคลายกล้ามเนื้อ เพลงที่ผู้เลี้ยงดูเด็กนำมาใช้สอนเด็กควรให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก

สรุป การจัดกิจกรรมการเล่านิทานมีองค์ประกอบของการเล่านิทาน ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ เพื่อให้เด็กผ่อนคลายฝึกสมาธิด้านการฟัง ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์และส่งเสริมจินตนาการความคิดสร้างสรรค์

2. รูปแบบการเล่ามีหลายรูปแบบ เช่น อ่านจากหนังสือใช้หุ่นหรืออุปกรณ์ประเภทต่าง ๆ แสดงท่าทาง สีหน้า แววดา และน้ำเสียงประกอบการเล่า

3. วิธีการเล่า ครูควรแนะนำหนังสือนิทานให้เด็กรู้จักก่อนอ่านให้ฟัง ให้นักเรียนอ่านตามครู และให้นักเรียนเล่าเรื่องให้ฟังหลังจากครูเล่าจบ

4. การประเมินผลโดยสังเกตจากความสนใจของเด็ก

การสร้างหนังสือนิทาน

การสร้างหนังสือนิทานให้มีประสิทธิภาพน่าอ่าน สอดคล้องกับการพัฒนาเด็กระดับปฐมวัย นารี พุฒสุข (2552 : ออนไลน์) ได้สรุปเป็นข้อเสนอและในการจัดทำหนังสือนิทานประกอบภาพดังนี้

1. วางแผนการสร้างหนังสือนิทานโดยขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ หรือมีที่ปรึกษา

2. ควรให้ฝึกตามขั้นตอน และตามกระบวนการสร้างหนังสือนิทานประกอบภาพจากตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

3. ควรปรับปรุงและพัฒนาหนังสือนิทาน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน
4. การจัดทำหนังสือนิทานประกอบภาพผู้จัดทำควรคำนึงถึงระดับอายุวุฒิภาวะของเด็กนักเรียน
5. การจัดทำควรคำนึงถึงการเข้าเล่ม ควรมีความคงทนและสะดวกในการหยิบอ่าน
6. หนังสือนิทานประกอบภาพควรมีภาพที่มีสีสัน ใช้คำง่ายๆ หรือคำคล้องจอง

สรุป การสร้างหนังสือนิทานเริ่มตั้งแต่ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ หนังสือนิทานภาพควรคำนึงถึงระดับอายุ วุฒิภาวะ ภาพสีสัน ใช้คำง่ายๆ คำคล้องจองและเล่มมีความคงทน

บรรณานุกรม

- กิจกรรมเสริมประสบการณ์. (2550). *Math for Early Childhood*. วันที่ค้นข้อมูล 20 มกราคม 2553, เข้าถึงได้จาก http://sayatoo.blogspot.com/2007/12/blog-post_2_339.html
- นารี พุดมสุข. (2552). *การใช้หนังสือนิทานประกอบภาพส่งเสริมทักษะการอ่านเด็กปฐมวัย*. วันที่ค้นข้อมูล 10 ตุลาคม 2552, เข้าถึงได้จาก <http://nitarnnaree.blogspot.com>.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1. (2550). *รายงานผลการใช้นวัตกรรม หนังสือส่งเสริมการอ่าน (นิทานประกอบภาพ) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านทวารไพโร*. วันที่ค้นข้อมูล 21 ธันวาคม 2551, เข้าถึงได้จาก <http://surinreal.go.th>.

